

דבר העורך

"מאת ה' היתה זאת, היא נפלאת בעינינו" (תהלים קיח, כד)

בפסוק זה בחרתי לפתוח את הקובץ, מכיון שהוא מתאר היטב את צמיחתו של המכון ללימודי קידוש החודש ועיבור השנה שע"י ישיבת כרם ביבנה. לפני כשנה וחצי, כשעלה הרעיון להקמת המכון, לא היתה כל דרך לדעת כיצד יתגלגלו הדברים; לרעיון המכון, שהושתת על יסוד דברי מרן החפץ חיים זצ"ל, שלימוד ענייני גאולת ישראל מקרב את הגאולה – נמצאו בתחום קידוש החודש אי אילו ביטויים:

ספרים חדשים בענייני קידוש החודש הופיעו בתדירות גבוהה, והחל משנת תשנ"ד נערכו שלשה כנסים (ביוזמת ר' שמחה ולנר, ובאמצעות הרבנים אהרן אליהו פלדמן ומרדכי גנוט). לאחר מכן פעל הסמינר ללוח העברי (ביוזמת פרופ' עלי מרצבך וד"ר רון עדין מאוניברסיטת בר-אילן). לפני שנתיים וחצי הוקמה האגודה הישראלית לצפייה בירח החדש (ע"י הרב נחום רבינוביץ' וד"ר רוי הופמן ממעלה אדומים) האוספת תצפיות בירח החדש כהכנה ליום בו נשוב לקדש את החודש ע"פ הראייה.

כל אלו רמזו על האפשרות, שהקמת מכון תורני לענייני קידוש החודש ועיבור השנה, באוירת לימוד ישיבתית תוך ניצול "הרקחות והטבחות" ייתכן וישא פרי. אולם כאשר התחילה פעילות המכון עלתה המציאות על כל דמיון: לכנס הרביעי בו הוכרז על הקמת המכון הגיעו כ-120 איש מכל חוגי הציבור התורני, ועשרות נוספים השתתפו בתוכנית הלימודים של המכון בישיבת כרם ביבנה.

מידי שבוע זכינו לראות מחזה נפלא של עשרות אנשים מכל רחבי הארץ, שחלקם גמאו מרחקים לא קטנים, באים לישיבת "כרם ביבנה" להשתתף בשיעור השבועי בענייני הלוח היהודי, קידוש החודש, עיבור השנה, זמני היום ואסטרונומיה יהודית.

עם הקמת המכון, ניתנה תנופה חדשה לעיסוק בנושא, ונוצרה כתובת קבועה לעוסקים בנושא. למכון פנו מאות מכל רחבי הארץ, ואף לחוצה לארץ הגיעו שמעו; מהתגובות המבטאות היטב את הצורך במכון, היתה התגובה בסגנון: "היכן הייתם עד עתה?!"

בשבח והודיה ליוצר המאורות וריבון העולמים אנו מגישים לפני הקוראים את הכרך הראשון של "יודעי בינה", מאסף תורני לענייני קידוש החודש, זמנים בהלכה ואסטרונומיה יהודית.

הקובץ "יודעי בינה" יוצא לאחר כשנה וחצי של פעילות המכון. תודה לא-ל, שלושה מחזורי לימוד הסתיימו, וחלק מהמלמדים ומהלומדים משתתפים בקובץ הנוכחי. הצורך ב"יודעי בינה" ברור – תמיד היו ענייני קידוש החודש מנת חלקה של קבוצה מסויימת בציבור. בימי קדם היו אלו בני יששכר, כלשון הפסוק שממנו נשאב השם לקובץ. גם בימינו אנו, עוסקת קבוצה מגובשת מכל חוגי שומרי התורה והמצוות בנושאים אלו.

עתה, עם התרחבות הקבוצה, הגיע הזמן להכין גם את בימת הכתיבה. התועלת ב"יודעי בינה" מרוכזת בארבע נקודות:

(א)	כינוס תורה.
(ב)	הפצת תורה.
(ג)	קידוש השם ורוממות התורה.
(ד)	הכנה לגאולה.

(א) כינוס תורה – יש רעה תחת השמש, הן בעולם התורה והן בעולם המדע: הכוונה לתהו ובהו השורר בכתבי-העת: מאות (אם לא אלפי) מאמרים בנושאים שונים ובתחומים מגוונים מתפרסמים מידי שנה בשנה זה ליד זה – בעשרות (אם לא מאות) כתבי עת. הדבר נכון בכל נושא ותחום וכן בעניינים אלו:

מאמרים חשובים מתפזרים בעשרות כתבי-העת "הרגילים" וספק אם הם מגיעים למעשר מן המתעניינים; ואילו אלו, המתעניינים, נזקקים להטלטל בין כתב עת למשנהו; ובין הלכות טרפה להלכות הלואה, ובין הלכות ברכות להלכות קידושין מוצאים לעיתים גם פה ושם מאמר על "בין השמשות", או על "סוף זמן קידוש לבנה".

"יודעי בינה" בא לענות על הצורך בבימה אחת מרכזית לכל העוסקים בענייני קידוש החודש בעולם התורני.

לא עוד בימת יחיד אלא בימת ציבור, ומתוך כך תפרה ותרבה תורה, כי אין התורה נקנית אלא בחבורה.

בכך מצטרף "יודעי בינה" למאספים הבודדים המוקדשים למקצוע מסויים ממקצועות התורה (כגון הלכה ורפואה, ומקדש).

ולואי יבואו בעקבותינו כתבי עת ומאספים נוספים, וסדר יבוא בעולם התורה.

(ב) מתוך כך עולה הנקודה השניה: הפצת תורה. בריש מסכת אבות לימדנו אנשי כנסת גדולה שלשה דברים, ואחד מהם הוא "העמידו תלמידים הרבה". הכיצד אפשר להעמיד תלמידים הרבה בתהו ובהו שכזה? מתוך הבנה שדרך התורה היא להפיץ מעיינות החוצה ולהרבות תלמידים, "יודעי בינה" פתוח גם למאמרים שהופיעו בעבר. לא היוקרה התורנית או המדעית היא העיקר – אלא ריבוי הלומדים. מאמר מתפרסם שנית – ומה בכך? אדרבא, יגיע לחוג נוסף של קוראים שעדיין לא קרא אותו, ותרבה תורה בישראל. לכן, לצד מאמרים חדשים יתפרסמו גם מאמרים שהופיעו בעבר, ואין לי ספק כי הפעם יגיעו לקהל יעד גדול בהרבה ממה שהגיעו אליו בעבר.

3 מאמרים ב"יודעי בינה" הם כאלה:

מאמרו של יעקב לוינגר המופיע בקובץ זה התפרסם בעבר ב"דף השבועי" של אוני' בר אילן, והוא שב ומתפרסם כאן.

נכון הדבר גם לגבי 2 מאמרים נוספים:

מטבע הדברים שאדם אוהב לפרסם את מאמריו בשני סוגים של חוגים: האחד

החוג של מקורביו ומיודעיו, והשני – של העוסקים בנושא.

מאמריהם של חגי וייסמן ויעקב עציון משייבת ההסדר רמת-גן נכתבו לכתחילה עבור כתב-העת של הישיבה "מפרי עץ הגן" (כרך ג' קיץ תשס"א). כאשר שמעתי על כך, ביקשתי מהם לפרסמם גם ב"יודעי בינה" כדי שיגיעו לקהל גדול של קוראים.

ומכאן פנייה רבתי לציבור לאמץ את הרעיון הגדול הזה, ולהשקיע מחשבה לא רק בכתיבת המאמרים, אלא גם בהגדלת התפוצה.

(ג) הנקודה השלישית של "יודעי בינה" קשורה במישרין לנושא חשבון תקופות ומזלות, שבו השתבח עם ישראל בקרב האומות:

"אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות - שנאמר: ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים; איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים - הוי אומר זה חישוב תקופות ומזלות" (שבת עה,א)

כבוד גדול לה' יתברך שרואים את בניו עוסקים בתורה וגם בחכמה. הגויים רואים את גדולת עם ישראל גם בתורה, וגם בשאר החכמות שכולן קשורות בתורה. בדורנו, בו אט אט סר פחד ההשכלה, אנו רואים יצירות מופת של תלמידי-חכמים הבקיאים בתורה ובמדע גם יחד.

כאשר רואים איך התורה מקיפה את כל המציאות, וחודרת לכל פרט ופרט קטן וגדול, אי אפשר שלא להתמלא הערצה לנותן התורה, ובכך קם לתחייה הקודש כולו. לא קל לעסוק בתורה ובחכמה יחד. צריך הדרכה קבועה של תלמידי-חכמים, והכוונה במה לעסוק ובאיזה סדר עדיפויות.

"יודעי בינה" הינו בראש ובראשונה קובץ תורני. למרות העיסוק הגורף בחשבונות, הרי שהכל פונה אל מול פני התורה. "יודעי בינה" פונה אל תלמידי החכמים ובני התורה ולכל קהל עדת ישראל, בכל אתר ואתר ומכל חוג וחוג לעסוק במידת האפשר בנושאי קידוש החודש, ולהצטרף למעגל הכותבים והקוראים. אין ספק שבכך תראה לעיני כל גדולת התורה, ויהי רצון שיהיה זה מנוף של קירוב ישראל לאביהם שבשמים, ולקידוש ה' בעיני העמים.

(ד) הכנה לגאולה – על כך הרחיב מרן החפץ חיים זצ"ל במאמר "תורה אור":

פי"ב: דבמה שלומד איש הישראלי הלכותיהן ומחשב בלבו מתי יבואו לידי ואקיימן מחשב הקב"ה כמעשה ... ובפרט בעניין החוקים של עבודת בית אלקינו, אם נהיה אנחנו מוכנים מצידנו בכל הלכותיהן גם הדעת נותנת כי תגרום זאת קירוב הגאולה.

החפץ חיים כתב זאת על ענייני קדשים, ומשמים זכינו שמתקיימים הדברים בהלכות קידוש החודש: מי שייסקור היום את כמות העוסקים בנושא ואת הספרים שהופיעו בעשרים השנים האחרונות לעומת העבר יגלה צמיחה אדירה ומופלאה בעיסוק בנושא.

נוסיף לכך את התצפיות שעורכת מידי חודש ה"אגודה הישראלית לצפייה בירח החדש", ונגלה שאנו הולכים וקרבים ליום שבו נזכה בעזרה"ית לקדש חודשים על פי הראייה. אכן, יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שיהיה "יודעי בינה" ציון דרך נוסף לקראת הגאולה העתידה.

אל תוכן "יודעי בינה":

כמאמר ר' חנינא בן דוסא באבות (פ"ג, מ"א): "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו

- חכמתו מתקיימת", פותחים את הקובץ שני מאמרים מחשבתיים:

בראש הקובץ מאמרו של מו"ר ראש ישיבת "כרם ביבנה" הרה"ג מרדכי גרינברג שליט"א **"החדש הזה לכם ראש חדשים"** על מהות ראש חודש וסוד קטרוג הלבנה. אחריו, מאמרו של ר' ישראל פויכטונגר, ממשתתפי מחזור הלימודים הראשון של המכון **"שאו מרום עיניכם"** – מוסר ויראת שמים שאפשר לקבל מעיסוק בענייני קידוש החודש.

אחריהם בא מאמרו של חגי וייסמן, תלמיד ישיבת רמת-גן, ממשתתפי המחזור הראשון **"סוד העיבור – כזה ראה וקדש"**. בחרנו להציב מאמר זה בין ראשוני המאמרים מכיון שהוא בסיסי וכללי, ויתן הקדמה טובה למי שרוצה לעסוק בנושא. אחת השאלות הנידונות בעניין הלוח היהודי שאנו משתמשים בו היום היא שאלת זמן ייסוד הלוח. לפני כמאה שנים היו חוקרים שטענו כי הזמן שבו הונהג הלוח היהודי שלנו היה מאוחר מימי הנשיא ר' הלל השני. עם טענות אלו מתמודד אליהו בלר במאמרו **"מתי נוסד הלוח העברי?"**. ר' שמחה ולנר, מהמרצים הידועים בענייני המולדות, מפרש את פיוטו של ר"א הקליר לפרשת החודש "אבי כל חוזה", במאמרו **"להורות ליודעי בינה ערך לבנה"**, בתוספת נופך אסטרונומי. כבר יצא טבעו של יעקב לוינגר בעולם עם ספרו "על השמינית" ומאמרו שהתפרסמו בכתבי עת שונים; כן זכינו לכך שמסר שני שיעורים במכון. כאן אנו מפרסמים את מאמרו **"מולד תשרי וראיית הירח אחריו"** בביאור הפירושים על סוגיית נולד אחר חצות במסכת ראש השנה. ר' שלום נוי, מהלומדים במחזור השני במכון, מוצא פשט חדש במשנה ח' בפרק ב' במסכת ראש השנה במאמרו **"הצעת פירוש למשנה במסכת ראש השנה"**.

רוי הופמן וטוביה כאץ חברו יחד לכתובת מאמר בנושא **"חיזוי זמן ראיית הירח החדש"**. על המאמר הזה ניתן לומר בהחלט "לא בא כבושם הזה". "יודעי בינה" מתכבד לפרסם מאמר זה, הניצב בשורת המאמרים הראשונה בעולם בנושא זה.

רוי הופמן הוא מרכז התצפיות של האגודה לצפייה בירח החדש, וטוביה כאץ אחד מהתצפיתנים הטובים והמנוסים. שניהם הרצו במסגרת לימודי המכון.

מקידוש החודש לעיבור השנה:

ר' יעקב עציון, אברך בישיבת רמת-גן ומהלומדים במחזור הראשון, כתב מאמר מבוא בעניין התקופה ועיבור השנה **"לתקופת השנה"**. אחריו בא מאמרו של בנימין אלבוים מבוגרי ישיבת רמת-גן, העוסק בדקדוקי חשבון מחזור העיבור - **"עיבורי שנים בלוח הקבוע"**.

גם לענייני חשבון הזמנים וכרונולוגיה קבוע מקום ב"יודעי בינה". האברך הירושלמי, בוגר ישיבת פוניבז', ר' יהודה הערשקאוויטש, זיכה אותנו במאמר העוסק בחשבונות שנת המבול **"מאמר שנת המבול"**

חותם את הקובץ מאמרו של שי ואלטר הדן בשאלה: מה עלה בגורלו של השער השלישי בספר העיבור לר' אברהם אבן עזרא? "אודות השער השלישי בספר העיבור לראב"ע"

בסוף הקובץ מופיעים פרטים על המכון ופעילויותיו.

הגענו אל מקום התודות:

פותרים בשבחה של אכסנייה - ישיבת "כרם ביבנה" המוציאה לאור קובץ זה. העורך מבקש להודות לראש הישיבה, מו"ר הגאון הרב מרדכי גרינברג שליט"א, ולרב אברהם ריבלין שליט"א המשגיח הרוחני; לרמ"ם ולתלמידים בישיבה שסייעו כל אחד לפי יכולתו.

תודה למנהל הישיבה ר' אלי קליין הי"ו, התומך ומסייע למכון, ולצוות עובדי הישיבה.

תודה מיוחדת לר' יעקב יוסקוביץ אחראי המשק בישיבה, שממנו נהנה העורך לקבל עצה ותושיה בענייני המכון השונים.

חובה עלינו להודות לכל המרצים במכון (ראה רשימה בסוף הקובץ), ומאידך גיסא ללומדים משלושת המחזורים שעזרו לעצב את האופי המיוחד של המכון.

תודה מיוחדת למר אהוד אוריאל ממוחזר הלימודים השני, שתרום למכון כדור שמים יוקרתי לעילוי נשמת הוריו. באמצעות כדור זה הפך הלימוד לחוייה מרתקת.

תודה למי שפרסמו את המכון ובכלל זה לרב מרדכי גנוט בעל "לוח דבר בעתו", למערכות העלונים לפ"ש: "שיחת השבוע", "שבת בשבתו", "מעט מן האור" ולעוד.

לכל המסייעים והמחזיקים את ידי המכון, תהא משכורתם שלמה מאת הבורא יתברך.

החותם את השער למען ה' יתברך עמו ותורתו,

איסתרא בלגינא קיש קיש קריא,

שי סנדר בן אברהם דוד ואלטר.

בעזה"י,

ישיבת כרם ביבנה,

ראש ראשי חדשים, אי בניסן ה'תשס"א.